

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблеми молодіжної злочинності є надзвичайно об'ємними, складними та невичерпними. Уявляється, що кожне суспільство повинно ставити перед собою завдання продовження свого існування, а для цього необхідно приділяти максимальну увагу різного роду внутрішнім та зовнішнім процесам розвитку країни. Для України одним з найважливіших завдань є забезпечення соціального становлення і розвитку молоді, її самореалізації, залучення понад 11 млн молодих громадян до соціально-політичних та економічних перетворень та вирішення їхніх нагальних проблем. І якщо у найближчі декілька років у цьому напрямку нічого не зміниться на краще, наша держава ризикує назавжди залишитись без майбутнього.

У Конституції України [1] підкреслено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. На жаль, спалахи насилля, жорстокості, агресії злочинців, тяжкі злочини, включаючи вбивство людини, – все це реалії сьогодення. Найгіршими проявами є втягнення у злочинний світ молоді, примушення чи втягнення її до вчинення крадіжок, грабежів, розбійних нападів, заняття проституцією, наркоманією, пияцтвом, використання в порнобізнесі.

Спостерігається і криміналізація духовно-ідеологічної сфери молоді. Перш за все звертає на себе увагу затвердження в суспільстві такого явища, як масова ринкова психологія, в основі якої знаходяться уявлення про поширеність товарно-грошових відносин не тільки в економіці, але й на всі сфери соціальних та людських контактів. Зміщені цінності освіти, творчої праці, духовності, включення людини в позитивні зв'язки і залежності. Цим вміло та успішно користується злочинний світ, нав'язуючи суспільству, і в першу чергу молоді, свою систему цінностей, стандартів, індустрію відпочинку та розваг, стиль поведінки, речову псевдокультуру, активне затвердження в суспільстві через агресію, жорстокість, ксенофобію, відмивання грошей, що здобуті злочинним шляхом, тощо.

У таких умовах набувають особливого значення дослідження питань, спрямованих на виявлення та пояснення причин негативної поведінки дітей, підлітків і молоді більш старшого віку, визначення основних негативних процесів, до яких залучається молодь, а також показ шляхів контролю суспільства над вказаними процесами.

На основі отриманих результатів ми маємо можливість звернути увагу безпосередньо на державну молодіжну політику як засіб регулювання молодіжної поведінки та сформулювати деякі теоретичні і практичні висновки.

Кримінологічне розуміння і дослідження питань молодіжної злочинності передбачає попереднє виділення такого складного суб'єкта як молодь, визначення її вікових рамок та особистісних характеристик, а також розкриття понять «кримінально активна частина молоді» та «молодіжна злочинність».

Молодь як об'єкт кримінологічного вивчення – це відносно самостійна демографічна, соціально-психологічна, суспільна група населення у віці, визначеному законом, від 14 до 35 років [1]. Виходячи з розходжень у рівні соціального, психічного і фізіологічного розвитку окремих вікових груп молоді і з урахуванням принципу диференційованого підходу до розробки і здійснення запобіжних заходів, у молодіжній злочинності доцільно виділяти злочинність осіб у віці: 14–15 років, 16–17 років, 18–24 роки, 25–29 років, 30–35 років. У злочинності кожної з цих вікових груп молоді є свої особливості, які необхідно враховувати при виробленні профілактичних заходів. Проте, нами встановлено, що найбільш нестійкою, схильною до антисуспільних проявів є група від 18 до 29 років, яку можна назвати кримінально активною частиною молоді. Класифікацію кримінально активної частини молоді для вироблення диференційованих запобіжних заходів можна проводити не тільки за віковим критерієм, хоча він самий істотний, але і по інших підставах, зокрема по соціальному стану окремих груп молоді тощо.

Молодіжна злочинність – це соціальне явище, що охоплює своїм змістом сукупність вчинених на визначеній території за визначений час злочинів молоді та їх учасників з їх кількісною і якісною характеристикою. Як різновид злочинності в цілому, він становить самостійний об'єкт вивчення.

Молодіжна злочинність має такі основні особливості:

- кримінальна активність молоді приблизно в два рази вище, ніж іншого населення;
- молодіжна злочинність складає основу для відтворення загальної злочинності;
- у структурі злочинності молоді переважають корисливі, корисливо-насильницькі і насильницькі види злочинів;
- злочинність серед молоді носить переважно груповий характер, і існує закономірність: чим молодше злочинець, тим рідше він вчинює злочини поодинці;
- для динаміки молодіжної злочинності найбільш характерні сезонні «піки»: у весняно-літні місяці кількість вчинених молоддю злочинів збільшується на чверть;
- молодіжна злочинність найбільше тісно корелює із станом соціального контролю;
- злочинність серед молоді більш суттєво реагує на зміни в соціальному середовищі;
- особистість молодих людей легше піддається як позитивним, так і негативним впливам зовнішнього середовища, що робить необхідним і можливим здійснення профілактичної роботи, ефективність якої залежить від своєчасності вжитих заходів.

Як підкреслено у більшості наукових досліджень, негативні наслідки та зміни, що відбуваються в Україні у політичній, соціальній і духовній сферах життя суспільства, викликали бурхливе зростання злочинності серед молоді, її організованості, озброєності, жорстокості, значне збільшення частки «п'яної»

і «наркоманійної» злочинності в загальній масі злочинів молоді, ріст частки незайнятих працею і навчанням серед учасників злочинів [1].

Відзначається розширення географії молодіжної злочинності, охоплення нею навіть сільської глибинки. У злочинну діяльність втягується дедалі більше число молодих жінок. Жіноча злочинність впливає на суспільну моральність, виховання підростаючого покоління, сприяє подальшому розвитку злочинності.

Ці питання актуалізують проблеми вивчення процесів, що відбуваються у молодіжному середовищі, у суспільстві і їх впливу на стан злочинності.

Поширення протиправної поведінки серед молоді пов'язано з низкою причин, основними з яких можна визначити саме: послаблення традиційних форм профілактики злочинності, в тому числі і молодіжної; дискредитація минулих моральних цінностей на фоні кризових явищ сім'ї як соціального інституту, що раніше послідовно і надійно захищала життя та здоров'я дитини та підлітка, забезпечувала його моральний розвиток; послаблення організації загального навчання, що забезпечувало інтелектуальний розвиток підростаючого покоління; орієнтація молоді на безтурботне, святкове життя та небажання працювати; матеріальні труднощі, що спонукають молоді сім'ї до негативного поведінки та погіршення сімейних відносин (конфлікти, сімейні скандали, лайки, розірвання шлюбу та ін.); нестійкість психіки дітей та підлітків, підвищений рівень віктимності; відсутність системи профілактики алкоголізму, наркоманії, токсичних речовин, СПІДу, що стала носити лише стихійний характер тощо.

Руйнування таких традиційних інститутів, як сім'я, школа, дитячі та юнацькі організації, – є детермінантою протиправної поведінки молоді. Саме кризові явища в сім'ї, навчальних закладах, руйнування наставництва на виробництві, відсутність цілеспрямованої реалізації молодіжної політики призводять до поширення девіантної поведінки молоді.

Загальновідомо, що сім'я є специфічним мікросередовищем в житті кожної людини. Процес розвитку відносин між поколіннями навіть у благополучних сім'ях відбувається так, що такі відносини поступово трансформуються. Однак основним, що зв'язує покоління батьків та дітей, є взаємна любов та почуття обов'язку. Саме сім'я є тим психологічним простором, в рамках якого виникають мотивації поведінки особистості. Сім'я може стати головним джерелом формування як позитивної, так і негативної спрямованості підлітка, його антисуспільних рис, які в подальшому можуть призвести його до злочинної поведінки. Саме тому нами пропонується необхідність запровадження мережі притулків та відповідних служб для проведення роботи, пов'язаної із соціальною реабілітацією жертв насильства в сім'ї та сімейного неблагополуччя.

Різка зниження життєвого рівня в сім'ях негативно відбивається на молоді. Дві третини молодих сімей знаходяться за межою бідності, що не може не позначатися на структурі їхніх потреб. Разом з тим через різні джерела, в тому числі і засоби масової інформації, формується стереотип легких заробітків, посилюється реклама дозвільної індустрії. Розбалансованість рівня доходу та рівня потреб призводить до деформації інтересів як у сфері праці, так і сфері

попиту, що провокує конфлікт мотивів: незадоволення матеріальним становищем своєї сім'ї, близьких родичів і самого себе і одночасно низька потреба в працевлаштуванні, в необхідності набуття професії, навчання.

Ще однією проблемою, що провокує зростання молодіжної злочинності, є недбале ставлення влади до питань науки, освіти і культури, що призводить до небезпечних деформацій в духовній сфері, внутрішньої деградації, правового негілізму та порушень громадської моралі. Так, з моменту здобуття незалежності в країні з кожним роком бюджетне фінансування у навчальних закладах зменшується, а плата за навчання стає по силах лише заможним громадянам. Така поляризація інтересів призводить до соціальної невідповідності в суспільстві, конфліктів між підлітками. Так само відбувається в інших сферах життя. З одного боку, суспільство докоряє молоді на її низький рівень культури, з іншого – білет до філармонії чи в театр коштує надто дорого. Навіть похід до цирку сім'ї з трьох осіб буде коштувати в середньому близько 100-150 гривень. Тому більшість дітей та підлітків не залучаються до високої культури і змушені проводити свій вільний час на вулиці.

У зв'язку із зазначеним нами запропоновано певні кроки для держави та суспільства, а саме:

- необхідність створення умов для доступної та якісної освіти у навчальних закладах, незалежно від форми власності. Одними з напрямів такої роботи повинно стати удосконалення системи кредитування для здобуття освіти;
- підтримка професійно-технічних закладів освіти, поліпшення їхньої матеріальної бази;
- формування системи підтримки молодих науковців, учнівської та студентської молоді;
- розробка та впровадження механізму отримання першого робочого місця випускниками шкіл, гімназій, ліцеїв, інших навчальних закладів;
- матеріальна підтримка молоді та стимулювання її роботи до набуття нею високої кваліфікації;
- підтримка молодіжних і дитячих громадських організацій та їх спілок у реалізації програм, спрямованих на вирішення проблем молоді;
- створення умов для реалізації творчих ініціатив молоді та сприяння системи їх самоврядування.

В умовах реформування суспільства соціальні характеристики молоді мають як свої позитивні, так і негативні особливості. До позитивних слід віднести більшу самостійність особистості, широкі можливості для реалізації багатопланових своїх та групових інтересів, вибір змісту і характеру праці, навчання або інших форм зайнятості, самостійне вирішення інших майнових та немайнових питань. На жаль, у деякої частини молоді проходить переформування, а часто обесцінювання суспільно значимих цілей. В умовах, коли нові моральні цінності ще не сформувались, молоді люди вибирають більш легкі шляхи пристосування до сучасних умов життя, що може їх підштовхнути до нестійкої поведінки і в тому числі до вчинення злочинів. Досить часто така поведінка молоді носить форму протеста, а так званий «підлітковий максималізм» призводить до крайньої

форми протесту – об'єднання в злочинні групи, підтримка злочинних традицій, звичаїв та субкультури. Психологічні переживання молоді перетворюються на антисоціальні, кримінальні форми поведінки, призводять до конфлікту із законом.

Профілактика такої поведінки становить цілеспрямований вплив на суспільні відносини з метою запобігання деформаціям морально-правового формування особистості молоді особи та нейтралізації або усунення негативної мотивації її вчинків. Зазвичай проблеми боротьби зі злочинністю розглядаються в контексті соціально-економічного, політичного, культурно-морального, національного розвитку регіону. Дефіцит матеріальних і фінансових засобів у сфері профілактики злочинів загострив потреби практики в науковій інформації про кількісно-якісні характеристики злочинності в розрізі конкретної території і факторах на неї регіональних, місцевих програм, що впливають для вироблення, боротьби зі злочинністю і прийняття ефективних управлінських рішень, концентрації обмежених ресурсів у найпотрібніших на сучасний момент напрямках. Значна зміна соціального середовища, законодавства, стану і тенденцій молодіжної злочинності диктують необхідність розширення масштабів дослідницької роботи у сфері боротьби з молодіжною злочинністю в регіонах.

Оскільки молодь гостріше інших вікових груп населення реагує на зміни мікро- і макросередовища, регіональне вивчення характеру залежності молодіжної злочинності від негативних і інших процесів, що відбуваються в суспільстві, особливо актуально. З метою вироблення адекватних обставинці рекомендацій з профілактики молодіжної злочинності, вона повинна вивчатися систематично, особливо в періоди різких соціальних змін у суспільстві.

Наостанок слід зазначити, що молодіжна злочинність – це складна і багатоаспектна проблема, вирішення якої вимагає відповідного рівня методичного забезпечення, наявності методичного інструментарію для одержання необхідної інформації. Недосконалість існуючих статистичних форм збору й обробки інформації, наявність надлишку часом не потрібної інформації і відсутність відомостей, гостро необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень, настійно висувають на передній план проблему розробки і впровадження принципово нових засобів збору інформації, з необхідною повнотою враховуючих інформаційні потреби суб'єктів профілактики. Подібні систематизовані дані повинні відповідати певним вимогам: сприяти раціональному використанню сил і засобів, погодженій роботі взаємозалежних суб'єктів управління, підвищенню якості планування і прийняття управлінських рішень, забезпечити належну швидкість і точність обробки великих потоків інформації. З метою посилення заходів щодо профілактики молодіжної злочинності, ми також вважаємо за необхідне розглянути стан дотримання вимог законодавства щодо сприяння соціальному оздоровленню нації, розвитку молоді в Україні, відповідних Указів Президента України та нормативних відомчих документів.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 23 березня 2000 р. №1613-III // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №16. – Ст. 167.
3. Даньшин І.М. Усталені форми злочинності (кримінологічний нарис). – Х.: Атіка, 2002. – 110 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 712 с.
5. Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу: монографія. – К.: Атіка, 2008. – 352 с.
6. Кримінологія: Загальна та Особлива частини / за ред. І.М. Даньшина. – Х.: Право, 2003. – С. 200-214; 233-244.
7. Криминологи о неформальных молодежных объединениях. – М.: Юрид. лит., 1990. – 272 с.
8. Музика А.А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. – К.: Логос, 1998. – 324 с.
9. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5-26.
10. Пісоцька Н.М. Рецидивна злочинність молоді та її попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К: НАВСУ, 2002. – 17 с.
11. Яницька Н.В. Групова корисливо-насилницька злочинність молоді та її попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К.: НАВСУ, 2000. – 19 с.

Анотація

Денисов С.Ф. Сучасні проблеми молодіжної злочинності. – Стаття.

Проблеми молодіжної злочинності є надзвичайно об'ємними, складними та невичерпними. Набувають особливого значення дослідження питань, спрямованих на виявлення та пояснення причин негативної поведінки молоді, визначення основних негативних процесів, до яких залучається молодь, а також показ шляхів контролю суспільства над злочинними процесами.

Ключові слова: молодіжна злочинність, поведінка молоді, контроль суспільства, боротьба із молодіжною злочинністю.

Summary

Denysov S.F. Modern problems of youth criminality. – Article.

Problems of youth criminality are extremely volume, difficult and inexhaustible. The questions directed on the revealing and an explanation of the reasons of negative behavior of youth, defining the basic negative processes to which they was involved, and also display of ways of control of a society over criminal processes get special value of research.

Key words: youth crime, youth behavior, control of society, fight against youth crimes.

УДК 343.2/7-053.6(477)

Т.О. Гончар

ЮВЕНАЛЬНА КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ЮВЕНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Демографічна криза в Україні, зниження якості життя дітей та молоді, безпритульність, бездоглядність цієї найуразливішої категорії громадян сприяє розвитку нового напрямку державної політики України – ювенальної політики.